

Rada vysokých škol

Teze nového zákona o vysokých školách

Rada vysokých škol je orgánem reprezentace vysokých škol dle zákona o vysokých školách. Podle svého statutu se zabývá rozvojem, ekonomickým zabezpečením, právní úpravou, činností, organizací a řízením vysokých škol a dalšími zásadními otázkami dotýkajícími se vysokých škol, jejich pedagogů, studentů a zaměstnanců, zaujímá k nim stanoviska a formuluje doporučení pro Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) a jiné orgány a instituce.

Na základě žádosti ministra školství, mládeže a tělovýchovy doc. Mikuláše Beka z října 2024 zformulovala Rada vysokých škol základní východiska a teze k zamýšlené přípravě nového zákona o vysokých školách, a to v kontextu společenské, ekonomické a legislativní situace akademického roku 2024/2025. Rada vysokých škol si vyhrazuje právo na případnou budoucí revizi a aktualizaci níže uvedených tezí.

Teze nového zákona o vysokých školách zpracované Radou vysokých škol jsou kromě úvodní preambule členěny do sedmi tematických oblastí:

- řízení a akademická samospráva,
- kvalita a akreditace,
- akademičtí pracovníci a kariérní růst,
- studium a studenti,
- tvůrčí činnost,
- soukromé vysoké školy,
- ostatní.

Schváleno na **QQQ** zasedání Sněmu Rady vysokých škol v **ZZZ** dne **DD. MM. YYYY**.

Preambule

Základním principem nového zákona o vysokých školách musí být zachování samosprávné, tvůrčí a názorové nezávislosti vysokých škol na státní správě a politických vlivech, tedy zásadních postulátů, na nichž je založeno dosavadní postavení vysokých škol v ČR. Zákon musí jednoznačně definovat role a společenskou funkci vysokých škol, a to včetně jejich rozdělení na veřejné, státní a soukromé vysoké školy. Žádoucí je posílení autonomie vysokých škol a rektorů vůči vnějšímu prostředí a jasné vymezení pravomoci státních orgánů, jako jsou MŠMT, Národní akreditační úřad pro terciární vzdělávání (NAÚ) ve vztahu k vysokým školám. Právní úprava musí být efektivní, s upravenými lhůtami a odchylkami od správního řádu.

Nový zákon by měl vytvářet podmínky pro přirozenou diverzifikaci vysokých škol, aniž by ji fixoval legislativně. Vzdělávací a tvůrčí (výzkumná a umělecká) činnost univerzit, jakož i jejich společenská odpovědnost, resp. třetí role, by měly být jasně definovány jako nezávislé a klíčové pro rozvoj společnosti ve všech oblastech. Zároveň by měla být definována kvalita výukové a tvůrčí činnosti (resp. mělo by být explicitně ukotveno a vymezeno zajišťování kvality jakožto klíčový prvek systému vysokého školství), spolu s vytvořením podmínek pro excelenci ve stanovených oblastech na jedné straně, a na druhé straně pro naplňování role univerzit a vysokých škol ve vztahu k provzdělanosti, udržitelnosti a odolnosti společnosti založené na demokratických principech. Současně je nutné podpořit rozmanitost oborů a umožnit flexibilní reakce na potřeby trhu práce i aktuálních společenských výzev.

Řízení a akademická samospráva

Východiskem jakékoliv právní úpravy musí být akademické svobody akademických pracovníků a institucionální záruky jejich ochrany před politickým, ideologickým či náboženským tlakem. Akademické svobody musí být chráněny institucionálně. S ohledem na všechny tři hlavní role, které veřejné vysoké školy hrají ve společnosti (vzdělávací, tvůrčí a společenská role) je jednou z klíčových a nepodkročitelných podmínek udržení jejich přínosu pro Českou republiku zachování dosavadní autonomie veřejných vysokých škol, včetně nezávislé akademické samosprávy na obou jejích úrovních (univerzitní i fakultní). I přes místy artikulované domnělé nedostatky, jež aktuální nastavení akademické samosprávy přináší, výrazně převažují benefity nad excesy, jež jsou spíše než chybou systému selháním jeho dílčích složek. Případné reformy by tedy měly směřovat spíše k jednotlivým parametrickým změnám bez zásahu do celého osvědčeného systému. Z hlediska vnitřní struktury a procesů navrhujeme stratifikaci modelu vnitřní organizace a řízení vysokých škol podle jejich typu a velikosti (na základě srovnávací analýzy dobré praxe úspěšných vysokých škol v unitárních evropských státech).

Role akademických senátů na obou úrovních by měla zůstat nezměněna, a to zejména z důvodu zachování principu zastupitelské demokracie (samosprávné orgány) po vzoru komunální, regionální i národní politiky včetně ponechání stávajících kompetencí senátů (schvalování rozpočtu a metodiky dělení příspěvku a dotací, volba kandidáta na rektora a děkana, udělení předchozího souhlasu se složením vědeckých rad a rady pro vnitřní hodnocení atp.). Fakt, že akademickou obec vysokých škol

tvoří akademičtí pracovníci s vysokoškolským vzděláním a studenti, kteří prošli přijímacím řízením, je dostatečnou zárukou jejich kompetencí podílet se aktivně na rozhodovacích a řídicích procesech vysokých škol a jejich fakult.

Klíčové je rovněž zachování významného zastoupení studentů na akademické samosprávě, a to jak členstvím v akademických senátech na obou úrovních, tak v orgánech zaměřených na kvalitu vysoké školy (t.č. rady pro vnitřní hodnocení), disciplinárních komisích apod. Studenti musí zůstat integrální součástí těchto orgánů a nadále tak vnášet pohled studujících do jednotlivých procesů školy. Podíl studentů v akademických senátech by měl zůstat v rozmezí nejméně 1/3 a nejvíce 1/2 všech členů senátu.

Specifickou roli v akademické samosprávě na univerzitní úrovni zastává správní rada vysoké školy, jež by měla nadále zůstat závěrečnou schvalovací instancí ekonomické a strategické agendy a vnášet tak do klíčových rozhodovacích procesů externí pohled a současně dohled nad řádným nakládáním s veřejnými prostředky. Absentující detailní a přímý vhled členů správní rady do každodenního fungování vysoké školy (vč. studijní, výzkumné a personální agendy) je limitující pro vyšší zapojení tohoto orgánu do dalších rozhodování, jež spadají do kompetence akademického senátu vysoké školy. Ke zvážení je však úprava procesu nominace členů správní rady.

Zatímco z hlediska horizontálního systému řízení, tedy ve vztahu rektora/děkana s akademickým senátem, není žádoucí realizovat zásadní změny oproti současnému stavu; jistou revizi a reformu může vyžadovat stávající nastavení vertikálního řízení, tedy zejm. jasné vymezení kompetencí rektora/akademického senátu vysoké školy vůči součastem a jejich orgánům s respektem ke specifikům a reáliím dané vysoké školy (zohledňujícím velikost školy, oborovou rozrůzněnost atp.). Horizontální rozdělení moci mezi orgány fakulty (děkan – akademický senát) doporučujeme ponechat v současném rozsahu, při rozdělení moci mezi orgány univerzity a orgány fakulty (vertikální rozdělení moci) doporučujeme posílit kontrolní roli orgánů vysoké školy vůči orgánům fakult v případě, že fakultní orgány překračují svěřené pravomoci, role nebo vnitřní předpisy dané vysoké školy nebo konají v rozporu se strategickým záměrem vysoké školy. Rovněž doporučujeme zavést možnost přezkumu rozhodnutí univerzitních orgánů ministerstvem z podnětu fakultních orgánů, pokud se tyto budou domnívat, že byla krácena jejich práva zaručená zákonem nebo vnitřním předpisem fakulty nebo vysoké školy.

Kvalita a akreditace

Nový právní rámec by měl zakotvit základní standardy zajišťování kvality v souladu s ESG. Zákon by měl stanovit obecné požadavky na sledování, zajišťování a zlepšování kvality, včetně povinnosti vysokých škol prokazovat kvalitu výuky, existenci odpovídajících hodnotících mechanismů a zapojení studentů a dalších zúčastněných stran do procesu hodnocení. Stanovení konkrétních strategií, ukazatelů a postupů by měl zákon ponechat na autonomii vysokých škol a pod dohledem NAÚ. Klíčovým je přitom posun od přísné kontroly vstupů (např. personálního zabezpečení, materiální a technologické zázemí, kurikulum) rovněž k důrazu na procesy a výstupy vzdělávání. Vysoké školy by měly mít možnost

prokázat svou kvalitu/způsobnost prostřednictvím vlastního systému zajišťování kvality, a to jak na úrovni studijních programů, tak i u pedagogické přípravy akademických pracovníků.

Standardy kvality a akreditací by měly být zákonem stanoveny tak, aby se mohly smysluplně vztahovat na vysoké školy různé velikosti, různých typů, s různými druhy studijních programů. Zákon by neměl zavádět a vynucovat formální kategorie vysokých škol nebo studijních programů. Nový zákon by měl rovněž podpořit flexibilitu ve vnitřní struktuře vysokých škol a v obsahu a formách vzdělávání, včetně interdisciplinárních studijních programů a spolupráce více institucí na zajišťování studijních programů. Organizace vnitřních orgánů vysokých škol v oblasti zajišťování kvality, včetně rady pro vnitřní hodnocení, by měla být ponechána na vnitřních předpisech škol, přičemž studenti by měli mít možnost být v radách pro vnitřní hodnocení a dalších relevantních orgánech důstojně zastoupeni. Zákon (případně podzákonný předpis) by měl umožnit školám stanovovat vlastní systém garance studijních programů/předmětů (včetně kolektivních garancí, např. na úrovni pracoviště) a samostatně určovat požadavky na členy vědeckých rad.

Zákon by měl klást důraz na institucionální akreditaci jako nástroj pro vysoké školy s fungujícím systémem řízení kvality, který bude odpovědný vůči požadavkům společnosti (zejména zaměstnanost absolventů a mezinárodní uznatelnost diplomů). Systém akreditací by měl být administrativně zjednodušen a role NAÚ redefinována směrem k efektivnější a transparentnější činnosti. Zákon by měl jasně hierarchizovat odpovědnosti za činnosti realizované NAÚ, tzn. hlavním odborným orgánem posuzování učinit hodnotící komise, a radě agentury svěřit primárně dohled nad fungováním systému jako takového a jeho dalším rozvojem, a to i ve vazbě na mezinárodní prostředí. Zákon by měl zároveň umožnit automatické uznávání akreditací v rámci European Degree a European Approach, umožnit akreditaci také prostřednictvím mezinárodně uznávaných agentur (např. členy ENQA), nikoli výhradně NAÚ, a umožnit akreditačnímu úřadu uznávat či brát v úvahu jiné zahraniční akreditace.

Akademičtí pracovníci a kariérní růst

Definice akademického pracovníka coby člena akademické obce vysoké školy by měla být v zákoně stanovena pouze rámcově se zmocněním, aby si v rámci své autonomie vnitřním předpisem vysoké školy samy určily, které profese vedou ke statusu akademického pracovníka např. včetně stanovení minimální výše pracovního úvazku.

Vzhledem ke specifikům práce akademických pracovníků, včetně externích pedagogů podílejících se na vzdělávacím a tvůrčím procesu v terciárním vzdělávání (prakticky nerealizovatelné rozvrhování práce, odůvodněné řetězení pracovních smluv na dobu určitou, možnost zaměstnavatele snížit úvazek či převést pracovní smlouvu na dobu určitou po dosažení důchodového věku atp.), je velmi žádoucí v zákoně coby speciálním právním předpisem zavést vhodná ustanovení (např. ve vztahu k zákoníku práce), která by snížila nadbytečnou byrokracii a formalistické vykazování realizovaných aktivit.

Rada vysokých škol je si vědoma odlišností různých systémů kariérního růstu a způsobů obsazování pracovních pozic akademických pracovníků napříč různými světovými regiony, nicméně s ohledem na jejich benefity i slabiny a vzhledem k celosystémovým dopadům jakékoli změny v této oblasti

(provázanost s financováním funkčních míst, zajišťování kvality s garantováním studijních programů a předmětů atp.) nevidí jako žádoucí do stávajícího systému uplatňovaného v českém terciárním vzdělávání systémově zasahovat. Na druhou stranu by bylo vhodné zpracovat do nového zákona jisté dílčí změny související s kvalifikačním růstem akademických pracovníků, jako např. možnost profilovat se více v pedagogické oblasti (stávající kritéria kariérního růstu dominantně prioritizují tvůrčí složku akademických/výzkumných aktivit).

Zákon by měl explicitně stanovit, že závažné úmyslné prohřešky proti vědeckovýzkumné integritě (fabrikace dat, falšování dat, plagiátorství) se považují za hrubé porušení pracovní kázně (porušení povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k vykonávané práci) dle zákoníku práce, a tedy mohou vést k výpovědi nebo případně i k okamžitému zrušení pracovního poměru.

V novém zákoně by měl být zachován stávající princip omezující počet funkčních období u vrcholných akademicko-manažerských pozic (rektor, děkan), zatímco na nižších akademicko-manažerských pozic (vedoucí kateder, ústavů) by takové omezení být nemělo, resp. mohlo by být v kompetenci vysoké školy prostřednictvím upřesnění ve vnitřním předpisu školy.

Studium a studenti

Žádoucí je zachování systému studia na úrovni bakalářské – magisterské (navazující magisterské, magisterské) – doktorské, a také je účelné zachování možnosti nestrukturovaného studia tam, kde je to účelné, tj. možnost dlouhého magisterského studia. Délka studia a počty kreditů za studium by měly zůstat v kompetenci vysoké školy a VŠ zákon by měl flexibilně umožnit různé délky studijních programů v zákonem stanoveném rámci. Vedle titulu Ph.D. dáváme ke zvážení zavedení dalších typů doktorátů dle oborových specifik.

Pro vyšší studijní úspěšnost by bylo prospěšné umožnit za jasně definovaných podmínek přestupy mezi studijními programy. Jasně by měly být formulovány možnosti přestupů a pravidla, která by minimalizovala zneužívání a administrativní komplikace, přestupů mezi studijními programy i mezi vysokými školami. Legislativně jednoznačně by měly být definovány podmínky, které budou garantovat srovnatelné a rovné podmínky pro všechny (školy i studenty).

V rámci podpory internacionalizace se jako přínosná jeví možnost realizace části studijního programu v anglickém jazyce i u studijních programů akreditovaných v českém jazyce. V případě formy studia je vhodné zachování možnosti všech stávajících forem studia (prezenční, kombinovaná, distanční). Jako účelné a vhodné se jeví nové definování jednotlivých forem – redefinice pojmů, a přizpůsobení jejich obsahu moderním trendům výuky. Integrální součástí studia v rámci celoživotního vzdělávání by měla být agenda mikrocertifikátů.

Struktura státních závěrečných zkoušek by měla být plně v kompetenci vysoké školy. Vysokoškolský zákon by měl definovat nepodkročitelné parametry pro státní závěrečné zkoušky a specifikovat je tak, aby na nich byla všeobecná shoda. Je žádoucí, aby státní závěrečné zkoušky umožnily diferencovat jejich formu a strukturu dle specifik studijních programů (např. dát možnost vysoké škole realizovat státní závěrečné zkoušky buď pouze obhajobou nebo pouze zkouškou nebo jejich kombinací).

Lhůta pro vyslovení neplatnosti vykonání státní závěrečné zkoušky nebo její součásti nebo obhajoby závěrečné práce by měla být prodloužena na minimálně 5–7 let, diferencována podle typu studia.

V případě disciplinárního řízení je žádoucí rozšířit možnosti postihů disciplinárních přestupků a celkově proces disciplinárního řízení zjednodušit.

Tvůrčí činnost

Výuka, tvůrčí činnost a společenská odpovědnost jsou hlavní role vysokých škol a tyto role nejde oddělovat a musí být ve vzájemné synergii. Toto, včetně svobody výzkumu a poznání, musí být zohledněno jak v zákoně o vysokých školách, tak v zákoně o výzkumu. Žádoucí je posílit institucionální financování s důrazem na stabilitu a dlouhodobý rozvoj výzkumu ve formě příspěvku nikoliv dotace, protože se jedná o dlouhodobý koncepční rozvoj, který přesahuje jedno rozpočtové období.

Zákon by měl zajistit dlouhodobou stabilitu financování vědy a výzkumu na vysokých školách, včetně vytvoření motivačních mechanismů pro transfer znalostí a podporu excelence ve specifických oblastech. Zároveň by měla být akcentována specifika vysokých škol s ohledem na jejich trojí roli.

Zákon by měl vytvořit legislativní a motivační prostředí pro transfer znalostí a koordinaci výzkumných činností na univerzitách. V zákoně je třeba vedle Rejstříku informací o výsledcích výzkumu zachovat i Registr uměleckých výstupů, ale je třeba lépe ukotvit odpovědnost za péči, rozvoj a inovaci registru.

Soukromé vysoké školy

Z hlediska vnitřního členění zákona o vysokých školách by mělo být nejprve vymezeno poslání, společenská role, postavení, funkce, zásady, práva a povinnosti všech vysokých škol obecně, tj. bez rozdílu, zda se jedná o školy veřejné, státní nebo soukromé. Následně by měly být samostatné části o vysokých školách veřejných, státních a soukromých, kde by již bylo řešeno pouze to, co se specificky týká jen příslušného typu vysoké školy.

Při stanovení postavení a kompetencí správních a akademických orgánů vysokých škol by měl zákon umožnit variabilitu s přihlédnutím nejen ke specifickým oborového zaměření VŠ, ale i ke specifickým veřejných vysokých škol vs. soukromých vysokých škol. U soukromých vysokých škol by měl zákon ponechat co nejméně regulace týkající se jejich správních a akademických orgánů. Zákon by měl umožnit úpravu postavení a kompetencí těchto orgánů vnitřními předpisy dané vysoké školy.

Zákon by měl narovnat podmínky soukromých vysokých škol pro čerpání z veřejných dotačních a stipendijních titulů a programů, včetně doktorských stipendií.

Ostatní

Zákon by měl zavést udržitelný model financování založený na víceletém, minimálně střednědobém plánování nebo kontraktovém systému s posílením institucionálního financování. Zároveň by měla být

uvedena východiska, ze kterých se vychází s ohledem na hospodářskou situaci a makroekonomické ukazatele. Financování by mělo být fixováno na určitou část HDP či příjmů státního rozpočtu, aby bylo zajištěno dlouhodobé pokrytí potřeb vysokých škol.

V novém zákoně by měla být podpořena kombinace veřejného a soukromého financování pro profesní studijní programy, a vytvoření motivačního prostředí pro zapojení komerční sféry.

Všechny zákonné úpravy by měly vést k minimalizaci byrokratické zátěže, aby vysoké školy mohly efektivněji plnit své funkce.

Je zcela klíčové udržet v zákoně obě aktuálně existující vysokoškolské reprezentace, tj. Českou konferenci rektorů a Radu vysokých škol (se zvážením možnosti jejich fungování v podobě samostatných právnických osob), a zachovat povinnou konzultační roli obou reprezentací při přípravě legislativy a rozhodování o strategickém rozvoji a financování ve vzdělávací i vědecko-výzkumné oblasti.